

МАРКЕТИНГОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СВІТОВОГО РИНКУ МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ ТА МІСЦЯ УКРАЇНИ В НЬОМУ

Постановка проблеми. За прогнозами Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО) щодо обсягів зростання населення світу, до 2025 року щорічний приріст населення становитиме 80 млн осіб, яких потрібно буде годувати. Це створює привабливу перспективу для експортерів продовольства, у тому числі вітчизняних, яку в жодному разі не можна втрачати [7]. Своєю чергою, динаміка та структура товарного експорту є певними індикаторами як рівня конкурентоспроможності товарів, так і тих макроекономічних умов, які прямо чи опосередковано впливають на промислове виробництво [6, с. 22].

До країн з найбільшою кількістю населення входять: Китай, Індія, США, Індонезія, Пакистан, Бразилія, Нігерія, Бангладеш, Росія, Мексика, Японія, Філіппіни. За прогнозами ООН (ФАО) серед найбільших країн світу в 2050 році – жодної європейської. На сьогодні саме Африка, Центральна та Південно-Східна Азія забезпечують практично весь демографічний приріст населення планети. Завдяки цим регіонам протягом найближчих десяти років на Землі з'являться ще 738 млн нових мешканців. Так, за прогнозами на наступні десять років, населення Індії зросте на 150 млн осіб, Китаю та Пакистану – на 38 млн осіб в кожній з країн. Таке стрімке зростання населення Азії та Африки сприятиме й збільшенню обсягів імпорту продовольства.

Загальній тенденції щодо зростання імпорту продовольства сприяють не лише обсяги зростання населення, а й процеси урбанізації, внаслідок яких мігранти стають активними споживачами харчової продукції. З огляду на темпи приросту чисельності насе-

лення, процесів урбанізації та рівень достатку, саме країни Азії є найбільш перспективними напрямками експорту.

Мета статті – дослідити стан та тенденції розвитку світового ринку молочної продукції, а також окреслити місце України в ньому.

Виклад основного матеріалу. За даними ООН (ФАО), сьогодні країни ЄС залишаються найбільшими світовими імпортерами продовольчої продукції. Проте зростання обсягів імпорту в країнах ЄС не спостерігається. Натомість Азія за темпами зростання імпорту за певними продовольчими позиціями вже обігнала США. Найбільш перспективною для просування на азійський ринок є готова продукція традиційного продовольчого експорту, в тому числі молочної його складової. За даними FAOSTAT [15] лівова частка всього молока, яке виробляється в світі, припадає саме на коров'яче молоко (83%), частка буйволового молока становить 13%, решту складає козине, овече та молоко інших видів.

За результатами досліджень ООН (ФАО) щодо співвідношення чисельності населення та світового виробництва коров'ячого молока в 2017 році, встановлено: в країнах ЄС, Океанії, Північної Америки виробництво молока перевищує необхідний внутрішній попит, пропонуючи широкий спектр молочних продуктів для експорту (рис. 1). У країнах Азії та Африки, з точністю до навпаки: чисельність населення в разі перевищує обсяги виробництва молока та молочної продукції, що свідчить про їх нестачу, незадоволену потребу населення в продовольстві, а відтак – зумовлює потребу в імпорті продовольства.

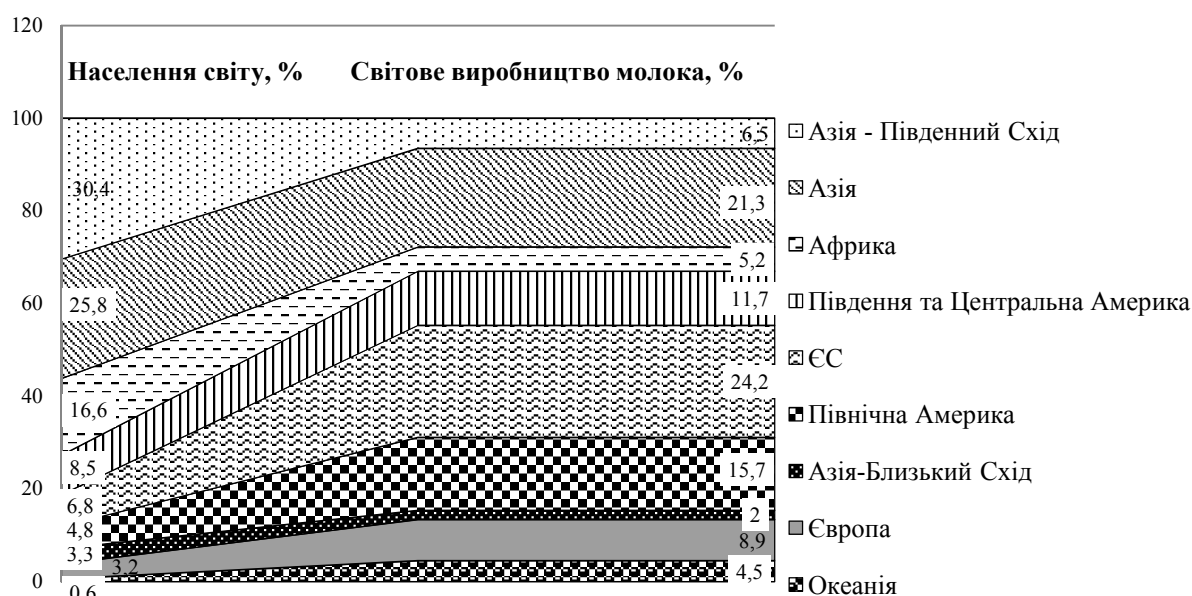

Рис. 1. Співвідношення чисельності населення та світового виробництва коров'ячого молока в 2017 році, %
Джерело: [13, 14].

Згідно оприлюднених результатів досліджень, представлених в OECD-FAO Agricultural Outlook 2018-2027 [19], провідними гравцями на світовому молочному ринку є країни ЄС, США, Індія, які разом виробляють половину молока в світі. Для порівняння: Бразилія виготовляє близько 5,0%, Китай – 4,5%, Росія – 4,6%, Нова Зеландія – 3,2%, Аргентина, Австра-

лія – 1,3%, Білорусь – 1,1% світових обсягів коров'ячого молока [5, 14].

Динаміку світових обсягів виробництва молока коров'ячого в 2011–2017 роках наведено на рис. 2. Як бачимо, світові обсяги виробництва молока за останні сім років зростали нерівномірно, сягнувши в 2017 році 674,485 тис. тонн [12, 15].

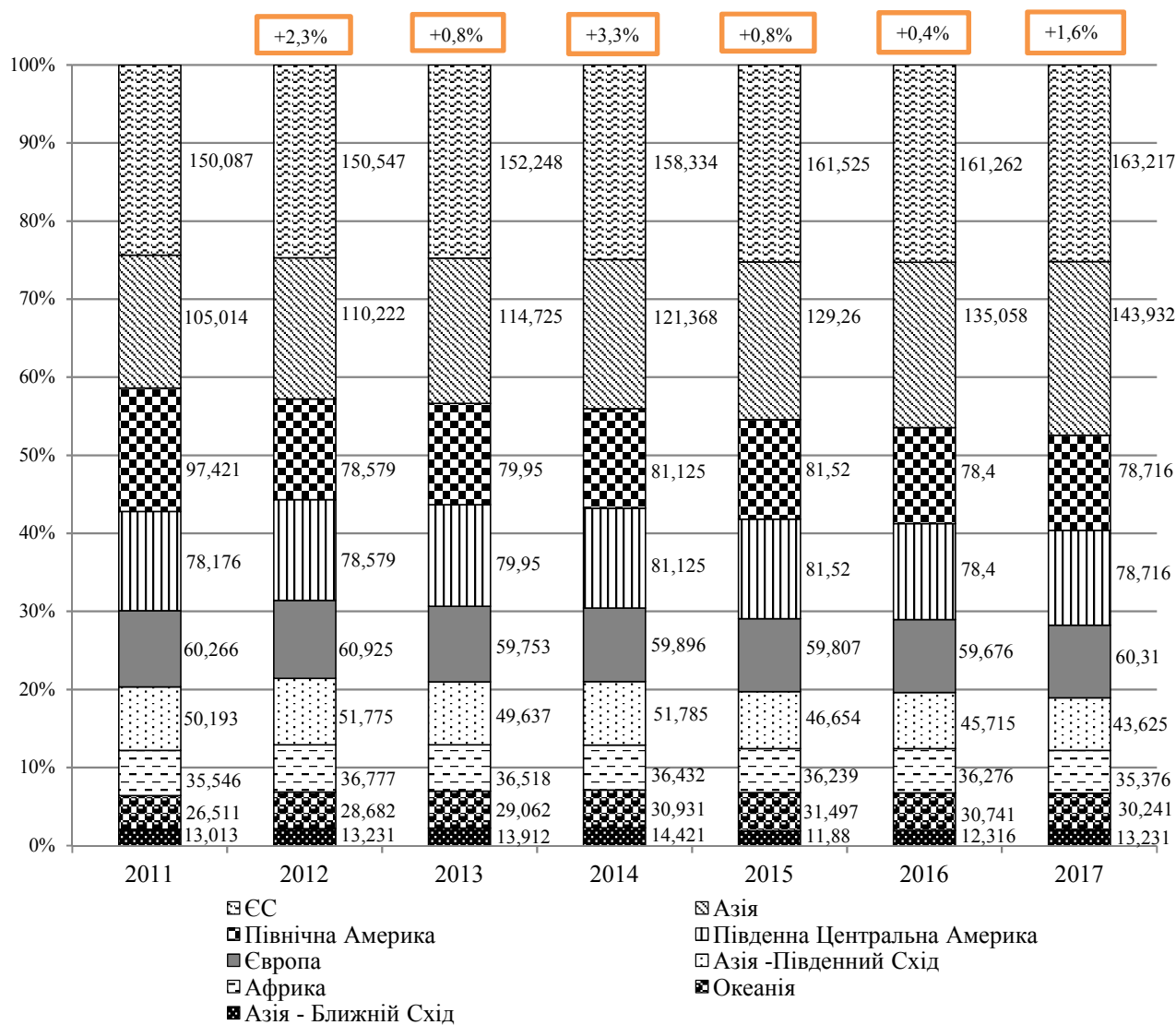

Рис. 2. Світове виробництво молока в 2011–2017 роках, тис. тонн

Джерело: [12, 15].

Загалом світове виробництво молока протягом 2011–2017 років демонструвало низькі темпи росту, відповідно 2,3%; 0,8%; 3,3%; 0,8%; 0,4%; 1,6%, що є суттєво нижчим за середньозважене значення за останнє десятиліття (2,1%). Разом з тим, незважаючи на загальну позитивну, хоча й не надто оптимістичну, тенденцію щодо зростання обсягів світового виробництва коров'ячого молока, протягом 2015–2017 років такі крупні країни-експортери, як Нова Зеландія, Австралія й Аргентина демонстрували скорочення обсягів виробництва, відповідно на 0,4%; 6,6%; 16,3%. Зниження обсягів виробництва молока в 2015–2017 роках спостерігалось і в країнах ЄС, зокрема Франції та Німеччині, відповідно на 2,9 та 0,2% через несприятливі погодні умови, зниження рівня цін на молоко, скорочення поголів'я корів. У США низькі темпи при-

росту поголів'я дійних корів впродовж 2015–2017 років стримували зростання товарної пропозиції на ринку молока у відповідний часовий період (+3,3%). В Австралії від'ємні темпи росту виробництва молока в 2017 році (-0,2%) було зумовлено скороченням кількості молочних ферм і основного стада на 2,7% через низький рівень цін на молоко фермерських господарств, а також внаслідок впливу сезонних факторів. Негативна тенденція до подальшого зниження обсягів виробництва в Австралії в силу сезонних факторів зберігалася і впродовж 2018 року (-1,8% порівняно з 2017 роком). Екстремальні засухи, потужні опади (незважаючи на державні субсидії фермерам), негативно позначились на річних результатах молочної промисловості країни. Натомість Нова Зеландія, завдяки сприятливому клімату демонструвала незначне зрос-

тання обсягів виробництва молока в 2018 році до 21,9 млн тонн (+2,2% порівняно з 2017 роком). Проте експерти стурбовані можливим негативним впливом на промисловість, пов'язаним із введенням в дію закону «Zero Carbon Act to reduce carbon emissions», що має на меті зменшення викидів в атмосферу [5]. Загальний обсяг виробництва молока країнами ЄС в 2018 році демонстрував зростання завдяки збільшенню обсягів виробництва в Ірландії на 9,12% проти попереднього року. У решті країн вагомого зростання не відбулось, що зумовлено складними погодними умовами – дощовою весною та посушливим літом. Разом з тим, в 2018 році аналітики відзначають покращення якості молока-сировини, а саме підвищення жирності молока до 4,14% проти 4,09% в 2017 році [14].

Середній надій на корову в світі в середньому за 2015-2017 роки склав 1,15 тонни. Максимальним є надій на корову в США – 10,4 тонни. В ЄС – 6,93, в Індії – 1,27, в Китаї – 2,42, Російській Федерації – 3,7 тонни [16]. Середній надій на корову в Україні в 2015-2016 роках становив – 3,31 тонни. В 2017-2018 роках, за даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, середній річний надій на корову в сільськогосподарських підприємствах суттєво зріс відповідно до 5,55-5,59 тонни, що зумовлено покращенням технологій виробництва молока та якісних показників стада молочних корів [9].

В 2018 році Україна опинилась у першій десятці світових експортерів молочної продукції. Обсяги виробництва коров'ячого молока в 2018 році склали 10,097 млн тонн [12], що становить 1,5% світових обсягів. При цьому 26,8% обсягів виробництва молока

забезпечили сільськогосподарські підприємства з урахуванням ферм, 73,2% – відповідно – господарства населення [2]. Варто наголосити на загальній тенденції зменшення обсягів виробництва молока господарствами населення України в динаміці за останні п'ять років, що зумовлено прискоренням євроінтеграційних процесів та запровадженням нових вимог до якості молока-сировини відповідно до Угоди про асоціацію України з ЄС. Так, якщо в 2010 році співвідношення надходжень молока-сировини від сільськогосподарських підприємств та господарств населення України становило відповідно 47% до 53%, то в 2018 році частка надходжень молока від сільськогосподарських підприємств зростає майже на 32% та склала близько 62%. Разом з тим, в 2018 році відзначається суттєве поліпшення рівня якості молока-сировини. Так, виробництво молока екстра гатунку збільшилось на 33,8%, а вищого гатунку – на 7,8% [9].

У світовій практиці молоко споживається переважно у формі свіжих молочних продуктів. Усереднені дані щодо споживання свіжих молочних продуктів на душу населення за 2015-2017 роки в окремих країнах світу наведено на рис. 3. До країн-лідерів із споживання свіжих молочних продуктів можна віднести Білорусь, Україну, Нову Зеландію, Австралію, Канаду, США, країни ЄС. Останніми роками спостерігається зростання рівня споживання свіжих молочних продуктів в країнах Азії, зокрема: Індії, Китаї, Японії, Саудівській Аравії, Пакистані, а також окремих країнах Африки, зокрема: Єгипті, Ефіопії, Південній Африці, тоді як в Канаді, США та ЄС рівень споживання свіжих молочних продуктів за даними ЕОСД-ФАО дедалі скорочуватиметься.

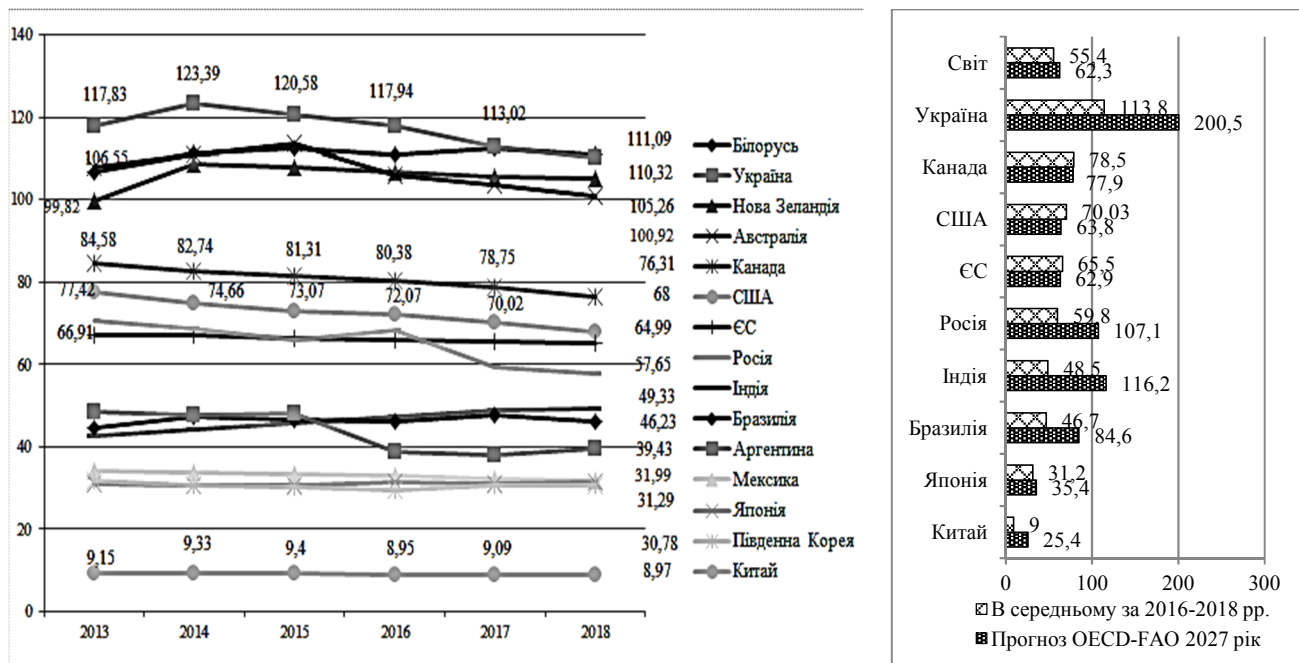

Рис. 3. Споживання свіжих молочних продуктів на душу населення в окремих країнах світу, кг/рік Джерело [19].

До категорії свіжих молочних продуктів відноситься також молоко, яке споживається в сирому вигляді. Так, в Китаї майже все молоко власного виробництва споживається у формі свіжих молочних продуктів. Проте свіжі молочні продукти в Китаї багато років не користувалися особливим попитом. За резуль-

татами досліджень, було з'ясовано, що зрілі китайці не здатні успішно засвоювати молочні продукти, тому вони не пропонували свіже молоко та молочні продукти навіть дітям. На сьогодні ситуація кардинально змінюється. Поступово китайське населення пристосовується до цієї продукції, її популярність, а також

обсяги виробництва й імпорту дедалі зростають [1]. За даними OECD-FAO Agricultural Outlook, споживання молочних продуктів на душу населення в Китаї в останні роки суттєво зростає [19], а за національною програмою «Шкільне молоко», яку було запроваджено в Китаї ще в 2000 році, було охоплено 21 млн китайських школярів [1]. Зростання споживання молочних продуктів на душу населення в Китаї зумовлено підвищенням рівня життя населення на фоні стагнації внутрішнього виробництва молочної продукції. Як наслідок, спостерігається зростання обсягів імпорту молочної продукції до КНР. З огляду на це, китайський ринок є одним із найбільш перспективних і для віт-

чизняних операторів молочного ринку. В рамках Експортної Стратегії України 2017-2021 років виокремлено й інші перспективні ринки збуту, серед яких: Індія, Іран, Саудівська Аравія, Китай, Японія, Алжир, Єгипет та ін. [4]. При цьому слід враховувати специфіку азійського та африканського ринків, їх смакові та візуальні вподобання, оскільки споживачі цих географічних регіонів прискіпливо ставляться до форми та розміру упаковки молочних продуктів, харчових наповнювачів.

Споживання базових молочних продуктів на душу населення в 2018 році наведено на рис. 4.

Рис. 4. Споживання базових молочних продуктів на душу населення в 2018 році, кг/особу
Джерело: [12, 19].

Динаміку середньосвітових цін в розрізі базових молочних продуктів за 2011-2018 роки з помісячною фіксацією даних в 2018 році представлено на рис. 5. Як видно, протягом останніх років відбувається падіння світових цін за базовими видами молочної продукції, включаючи сир Чеддер, сухе знежирене молоко, сухе незбиране молоко. Середньорічне значення світової ціни на вершкове масло 2018 року склало 4970 дол. США/т, що є нижче на 10,8%, аніж відповідне значення 2017 року, хоча при помісячному моніторингу цін 2018 року відстежується їх сезонне зростання в травні-червні.

Світове виробництво вершкового масла в 2018 році перевищило 11 млн тонн. ТОП-10 експортерів та

імпортерів вершкового масла протягом 2017-2018 років наведено на рис. 6.

Як видно, Україна в 2018 році займає п'яту позицію серед світових експортерів вершкового масла. Згідно з даними Державної митної служби, в 2018 році експортний показник масла становив 30,38 тис. тонн загальною вартістю 128607 тис. дол. США. Зростання обсягів експорту вітчизняного вершкового масла протягом останніх років зумовлено вимушеною переорієнтацією на нові ринки збуту через введення Росією ембарго на українську молочну продукцію, а також його пропозицією за більш привабливою ціною порівняно з цінами країн ЄС [9]. Експорт з України

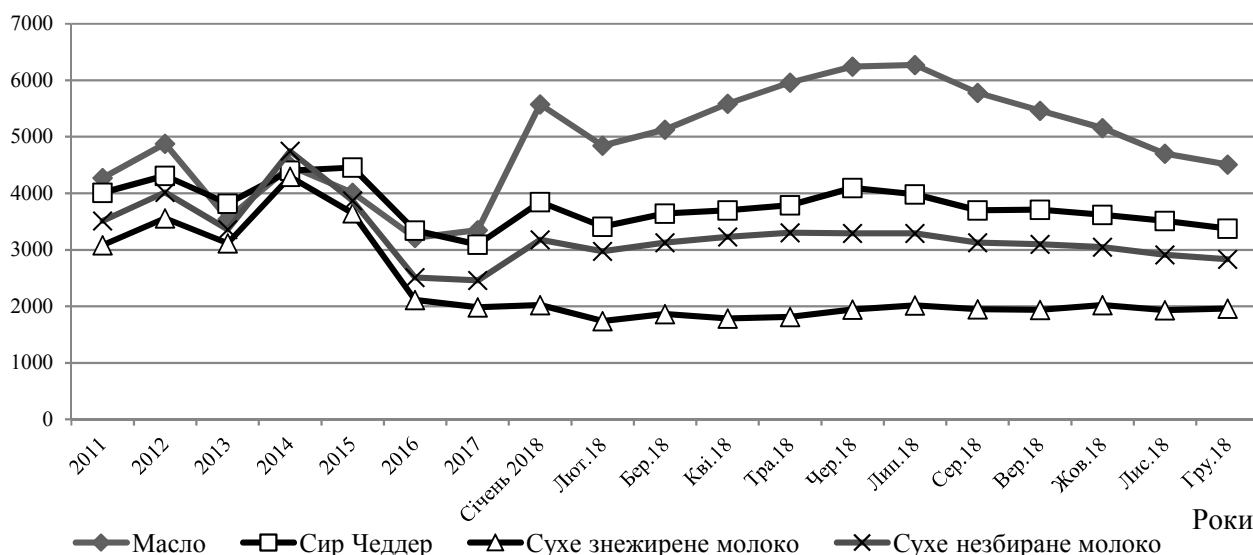

Рис. 5. Динаміка середньосвітових цін в розрізі базових молочних продуктів в 2011-2018 роках, дол. США/т
Джерело: [15, 17].

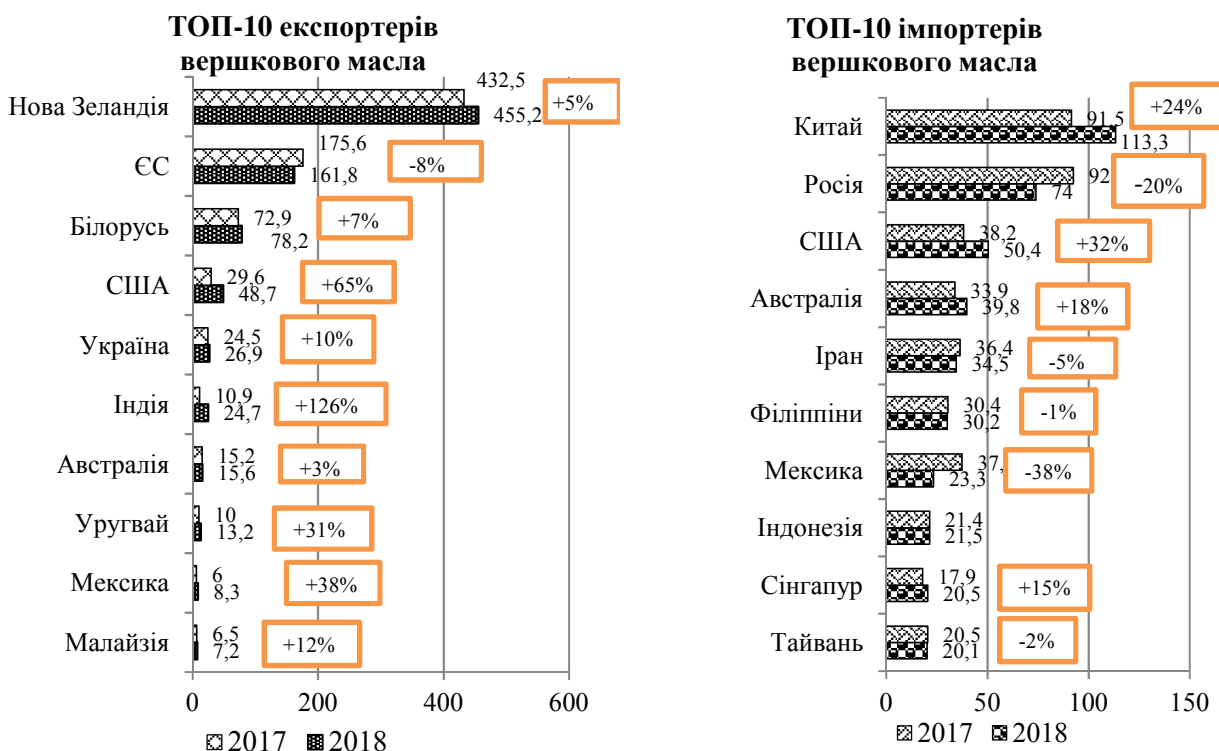

Рис. 6. ТОП-10 експортерів та імпортерів вершкового масла, в 2017-2018 роках, тис. тонн
Джерело: [5, 9].

зростає в тому числі і за рахунок відчутного скорочення споживання вершкового масла всередині країни протягом 2013-2018 років на 34,1%. Визначальними чинниками цього є зменшення населення країни та загальне уповільнення темпів зростання добробуту її громадян [8, с. 102] як наслідок стрімкого зростання цін та трудової міграції населення України.

Рівень споживання вершкового масла на душу населення в 2018 році склав 1,7 кг/ос., що є найнижчим за останні шість років. Основними ринками збуту українського вершкового масла в 2018 році стали: Марокко (6,7 тис. тонн), Туреччина (3,3 тис. тонн), Ні-

дерланди (3,1 тис. тонн), Республіка Молдова (2,3 тис. тонн), Саудівська Аравія (2,2 тис. тонн), Азербайджан (2,1 тис. тонн), Грузія (1,8 тис. тонн), Південна Африка (1,4 тис. тонн), Вірменія (0,888 тис. тонн), Казахстан (0,538 тис. тонн) [5]. До основних імпортерів вершкового масла в Україні в 2018 році відносяться: Німеччина (0,360 тис. тонн), Нідерланди (0,355 тис. тонн), Туреччина (0,147 тис. тонн), Франція (0,128 тис. тонн), Фінляндія (0,069 тис. тонн), Нова Зеландія (0,016 тис. тонн), Італія, Данія, Бельгія, Білорусь та ін.

Найбільшими виробниками твердих сирів протягом останніх років є: країни ЄС, Нова Зеландія, США,

Білорусь, Австралія, Швейцарія та ін. (рис. 7). До основних світових імпортерів сирів 2018 року належать Японія, Росія, США, Південна Корея, Мексика.

Максимальний рівень споживання сирів на душу населення в 2018 році спостерігався в країнах ЄС (18,3 кг/ос), США (17,2 кг/ос), Канаді (14,34 кг/ос), Австралії (11,95 кг/ос), Аргентині (11,4 кг/ос).

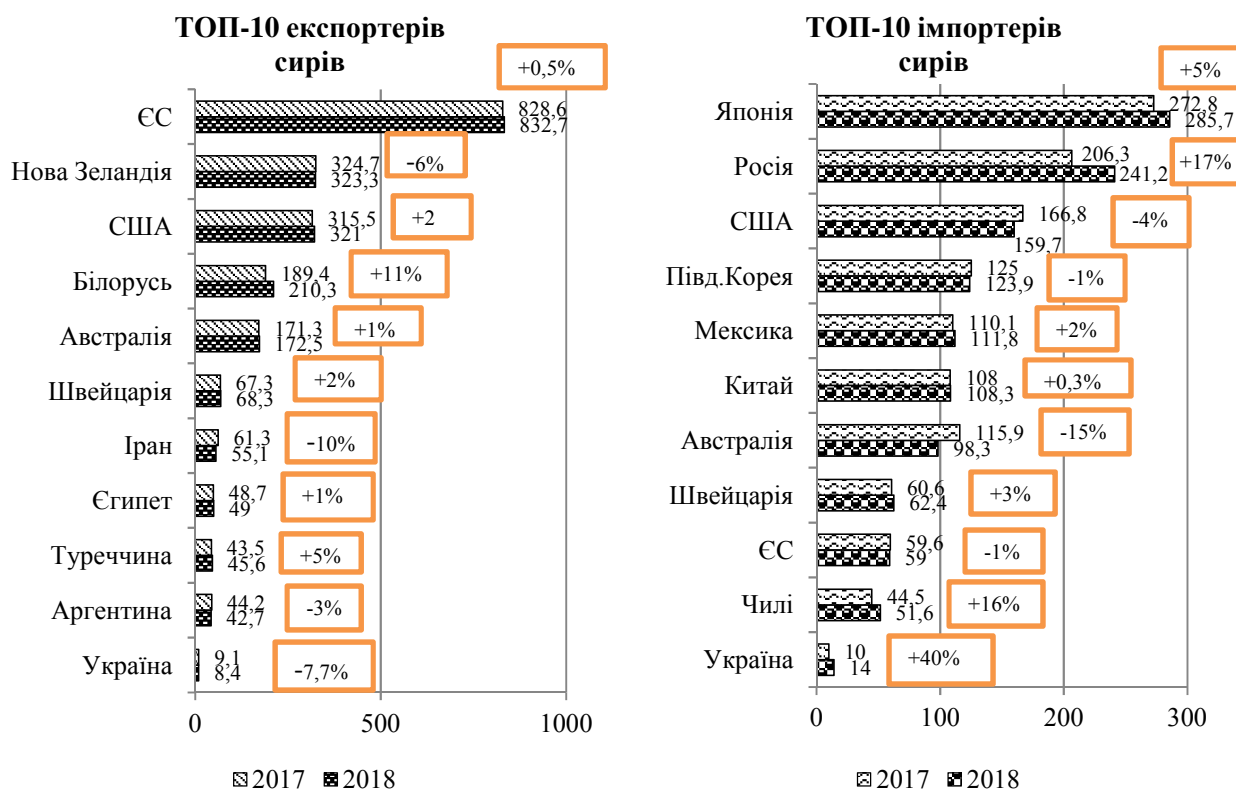

Рис. 7. ТОП-10 експортерів та імпортерів сирів в 2017-2018 роках, тис. тонн

Джерело: [5, 12].

Україна в 2018 році експортувала сирів обсягом 8,4 тис. тонн загальною вартістю 30798 тис. дол. США, що є на 7,7% менше, ніж в 2017 році [9]. Основними покупцями вітчизняного сиру 2018 року стали: Казахстан (2,970 тис. тонн), Молдова (2,771 тис. тонн), Єгипет (0,943 тис. тонн), Марокко (0,253 тис. тонн), Грузія (0,246 тис. тонн), Азербайджан (0,228 тис. тонн), Туркменістан (0,150 тис. тонн), ОАЕ (0,137 тис. тонн), Киргизія (0,137 тис. тонн), Йорданія (0,126 тис. тонн) [5]. За даними Державної митної служби України [3] в 2018 році відбулось суттєве нарощення імпорту сирів до 14 тис. тонн, що в 1,6 раза перевищило його експорт. В цілому за останні роки український ринок сиру кардинально змінився. На відміну від змін періоду 2014-2016 років, пов'язаних з втратою російського ринку збуту та переорієнтацією експорту на міжнародні ринки, в 2017-2018 роках спостерігається певна стабілізація. Зниження товарообігу з Росією компенсуються не стільки за рахунок поглиблення співробітництва з ЄС, скільки завдяки відкриттю нових ринків країн Азії та Північної Азії [11, с. 135]. Разом з тим, втрату російського ринку в 2014 році значною мірою вдалося компенсувати за рахунок реалізації широкого асортименту сирих продуктів. Надалі експерти прогнозують зростання споживання сирів всередині країни. У цілому протягом 2013-2018 років споживання сирів на одну особу в Україні зросло на 2%, що спонукає вітчизняних сироварів надалі орієнтуватися, у тому числі, й на внутрішній ринок.

Окремо варто зупинитись на ринку сухого молока. Щороку виробництво сухого молока у світі зростає в середньому на 4-5%. Світовими експортерами сухого молока є: країни ЄС, США, Нова Зеландія, Австралія. Світовими імпортерами сухого знежиреного молока є Мексика, Філіппіни, Китай, Індонезія, Алжир, Малайзія, сухого незбираного молока – Китай, ОАЕ, Бразилія, Тайланд, Оман. Максимальний рівень споживання сухого знежиреного молока на душу населення в 2018 році демонструє Алжир (4,17 кг/ос), Австралія (3,39 кг/ос), Мексика (2,55 кг/ос), країни ЄС (2,2 кг/ос), Чилі (2,2 кг/ос). Найбільше сухе незбиране молоко споживається в Алжирі (6,31 кг/ос), Новій Зеландії (5,05 кг/ос), Чилі (3,68 кг/ос), Бразилії (3,05 кг/ос), Білорусі (1,8 кг/ос).

На початку 2000-х років Україна вважалася одним з основних гравців на світовому ринку сухого молока. Проте в 2007-2012 роках в умовах істотного скорочення виробництва молока та з врахуванням переорієнтації операторів ринку на більш рентабельні молочні продукти, випуск сухого молока в країні істотно скоротився, а його експорт зменшився в рази. Торгові війни з Росією змінили тенденції українського ринку сухого молока. Втративши можливість здійснювати поставки в Росію сиру, переробники були змушені масово переорієнтуватися на випуск альтернативної продукції, у тому числі сухого молока. Таким чином, випуск українського сухого молока протягом 2015-2018 років дещо зріс, проте подальше його нарощення в найближчі роки, на думку експертів, малоймовірно через нестачу сировини. Загалом Україна в 2015-

2018 роках експортувала в середньому щороку по 30 тис. тонн з низхідною динамікою в 2017-2018 роках до 23 тис. тонн. Основними покупцями вітчизняного сухого знежиреного молока в 2018 році були Бангладеш (5,275 тис. тонн), Казахстан (3,363 тис. тонн), Грузія (2,678 тис. тонн), Китай (2,050 тис. тонн), Вірменія (1,719 тис. тонн), Малайзія (1,200 тис. тонн), Філіппіни (0,877 тис. тонн), Азербайджан (0,648 тис. тонн), Узбекистан (0,531 тис. тонн) [12]. Незважаючи на те, що обсяги сегменту українського сухого незбираного молока є значно нижчими за обсяги знежиреного, його виробництво демонструвало протягом останніх п'яти років позитивну динаміку, що зумовлено зростанням світового попиту, у тому числі в Китаї. Обсяг експорту сухого незбираного молока в 2015-2018 роках зріс в 1,7 раза (з 2,5 тис. тонн в 2015 році до 4,2 тис. тонн в 2018 році). Ринками збуту вітчизняного сухого незбираного молока сьогодні є: Ізраїль (0,788 тис. тонн), Кувейт (0,600 тис. тонн), Вірменія (0,493 тис. тонн), Ливан (0,350 тис. тонн), Казахстан (0,326 тис. тонн), Молдова (0,261 тис. тонн), Алжир (0,2 тис. тонн), Єгипет (0,2 тис. тонн), Азербайджан (0,107 тис. тонн) [5, 12].

Висновки. За результатами проведених досліджень, найвагомішими світовими гравцями на молочному ринку є країни ЄС, США, Канада, Австралія, Нова Зеландія, обсяги виробництва молочної продукції яких стабільно перевищують необхідний внутрішній попит, пропонуючи широкий асортимент молочних продуктів для експорту. Україна також є одним із провідних гравців молочного сектору та входить до ТОП-10 світових операторів молочного ринку. З огляду на те, що в країнах Азії та Африки чисельність населення в рази перевищує обсяги виробництва продовольства, саме ці ринки вважаються найбільш перспективними щодо імпорту молочної продукції в найближчі 10-15 років. Особливого значення пошук та вихід на нові ринки збуту вітчизняної продукції набуває зараз, коли традиційні ринки країн СНД стали менш досяжними, а купівельна спроможність населення України стрімко падає.

Список використаних джерел

1. Агрокспансія 2019. *Бізнес*. 2019. Лютий. С. 62-63.
2. Вісник молочників 2018. URL: <http://www.ukr.molprom.kiev.ua/ua/analitika/shchomisyachna-analitika/category/2018>.
3. Державна фіскальна служба України URL: <http://sfs.gov.ua/ms/fl1http://avm-ua.org/uk/post/97-ukrinskogo-kazeinu-eksportuut?milku=0>.
4. Експортна стратегія України URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2410968-eksportna-strategia-ukraini-mert-pocav-drugij-etap-rozrobki.html>.
5. Інформаційно-аналітичний звіт по ринкам молока 2018 Ради з питань експорту продовольства. URL: <http://ukrainian-food.org/uk/post/ricnij-zvit-po-rinkam-moloka-2018-roku>.
6. Ішук С.О. Експортна активність промисловості регіонів України: ключові тенденції. *Економіка промисловості*. 2016. № 4 (76). С. 22-29.
7. Нагодувати азійських тигрів. URL: https://business.ua/vlast/item/4787-nahoduvaty-aziiskykh-tyhri-v?fbclid=IwAR1gA1TnYK5Ut2v0HU2-i1-spH9XleeAt-1ylGi6UZ18BGSN0_ZiOFrW8uw.
8. Осадча Н.В., Петрова Г.Є. Роль країн Азії у зовнішній торгівлі України. *Вісник економічної науки України*. 2016. № 2 (31). С. 135-139.
9. Підсумки року: В Україні збільшилась продуктивність корів та виробництво молока екстра і вищого гатунків. URL: <http://minagro.gov.ua/node/26724>.
10. Практичний довідник експортера молочної продукції. URL: <https://ukrainefood.org/2018/06/praktychnyj-dovidnyk-eksportera-molo/>.
11. Чеботарьов В.А. Економічні засади формування маркетингової політики продовольчих компаній. *Економіка промисловості*. 2015. № 2 (70). С.97-107.
12. CLAL.it. URL: https://www.clal.it/en/index.php?section=world_map_consegne_latte.
13. Cow milk production and population source: FAO 2017. URL: <http://www.fao.org/3/i1522e/i1522e02.pdf>.
14. Dairy and dairy products. URL: <http://www.agri-outlook.org/commodities/dairyanddairyproducts.html>.
15. FAOSTAT - Food and Agriculture Organization of the United Nations. URL: <http://www.fao.org/faostat/en/>.
16. Global Dairy Trade. URL: <https://www.globaldairytrade.info/>.
17. GDT. URL: <https://www.globaldairytrade.info/en/product-results/butter/>.
18. Infagro. URL: <https://infagro.com.ua/ryinok-masla-i-spredov-2018/>.
19. OECD-FAO Agricultural Outlook 2018-2027 URL: <http://www.agri-outlook.org/>.

References

1. Ahroekspansia 2019 [Agroexpansion 2019]. *Biznes – Business*, February 2019, pp. 63-63 [in Ukrainian].
2. Visnyk molochnykiv 2018 [Milk Journal Herald 2018]. *ukrmolprom.kiev.ua*. Retrieved from <http://www.ukr.molprom.kiev.ua/ua/analitika/shchomisyachna-analitika/category/2018> [in Ukrainian].
3. Derzhavna fiskalna sluzhba Ukrainy [State Fiscal Service of Ukraine]. (n.d.). *sfs.gov.ua*. Retrieved from <http://sfs.gov.ua/ms/fl1http://avm-ua.org/uk/post/97-ukrinskogo-kazeinu-eksportuut?milku=0> [in Ukrainian].
4. Eksportna stratehiia Ukrainy [Export strategy of Ukraine]. (n.d.). *ukrinform.ua*. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2410968-eksportna-strategia-ukraini-mert-pocav-drugij-etap-rozrobki.html> [in Ukrainian].
5. Informatsiino-analitychnyi zvit po rynkam moloka 2018 Rady z pytan eksportu prodovolstva [Information and Analytical Report on Milk Market 2018 Food Export Council]. *ukrainian-food.org*. Retrieved from <http://ukrainian-food.org/uk/post/ricnij-zvit-po-rinkam-moloka-2018-roku> [in Ukrainian].
6. Ishchuk S.O. (2016). Eksportna aktyvnist promyslovosti re-hioniv Ukrainy: kliuchovi tendentsii [Export activity of the industry of the regions of Ukraine: key trends]. *Ekonomika promyslovosti – Economy of the industry*, 4 (76), pp. 22-29 [in Ukrainian].
7. Nahoduvaty aziiskykh tyhriiv [Feed Asian tigers]. (n.d.). *business.ua*. Retrieved from https://business.ua/vlast/item/4787-nahoduvaty-aziiskykh-tyhri-v?fbclid=IwAR1gA1TnYK5Ut2v0HU2-i1-spH9XleeAt-1ylGi6UZ18BGSN0_ZiOFrW8uw [in Ukrainian].
8. Osadcha N.V., Petrova H.Ye. (2016). Rol krain Azii u zovnishnii torhivli Ukrainy [The Role of Asian State in Foreign Ukrainian Trade]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy – Bulletin of Economic Science of Ukraine*, 2 (31), pp. 135-139 [in Ukrainian].

9. Pidsumky roku: V Ukraini zbilshylas produktyvnist koriv ta vyrobnytstvo moloka ekstra i vyshchoho gatunkiv [The results of the year: In Ukraine, the productivity of cows increased and extra milk and higher milk production]. (n.d.). *minagro.gov.ua*. Retrieved from <http://minagro.gov.ua/node/26724> [in Ukrainian].
10. Praktychnyi dovidnyk eksportera molochnoi produktsii [Practical guide for dairy exporter]. (n.d.). *ukraine food.org*. Retrieved from <https://ukrainefood.org/2018/06/praktychnyj-dovidnyk-eksportera-molo/> [in Ukrainian].
11. Chebotarov V.A. Ekonomichni zasady formuvannya marketynhovoї polityky prodovolchukh kompanii [Economic principles of the formation of marketing policy of food companies]. *Ekonomika promyslovosti – Economy of the industry*, 2 (70), pp. 97-107 [in Ukrainian].
12. CLAL.it. Retrieved from https://www.clal.it/en/index.php?section=world_map_consegne_latte.
13. Cow milk production and population source: FAO 2017. Retrieved from <http://www.fao.org/3/i1522e/i1522e02.pdf>.
14. Dairy and dairy products. Retrieved from <http://www.agri-outlook.org/commodities/dairyanddairyproducts.html>.
15. FAOSTAT - Food and Agriculture Organization of the United Nations. *fao.org*. Retrieved from <http://www.fao.org/faostat/en/>.
16. Global Dairy Trade. Retrieved from <https://www.globaldairytrade.info/>.
17. GDT. Retrieved from <https://www.globaldairytrade.info/en/product-results/butter/>.
18. Infagro. Retrieved from <https://infagro.com.ua/ryinok-masla-i-spredov-2018/>.
19. OECD-FAO Agricultural Outlook 2018-2027. Retrieved from <http://www.agri-outlook.org/>.

П. Т. Саблук

академік НААН України

академік АЕН України

м. Київ

ЗАВДАННЯ СПЕЦІАЛІСТІВ З ОБЛІКУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ АГРАРНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

Аграрний сектор економіки України, незважаючи на відомі труднощі його функціонування, хоч і на мінімальному рівні, але забезпечує населення необхідними продуктами харчування і продовольчу безпеку країни. Від аграрної сфери залежить ємність внутрішнього ринку та розвиток зовнішньої торгівлі.

Від імені аграрної економічної науки і як громадянин України відкидаю звинувачення деяких з опонентів радикальних перетворень, які хочуть пов'язати проблеми галузі з результативністю реформ, і зі всією відповідалністю заявляю, що якби не проводилось реформування аграрного сектору, Україна, як незалежна держава, не відбулася би. Створення за період реформи багатокладності на селі, задоволення потреб населення в землі дало змогу селу працювати і багато в чому за рахунок його відстояти економічну самостійність України.

Життя держави за період незалежності дає підстави стверджувати, що стратегія реформ у теоретичному і практичному плані була правильною. Достовірним було рішення відмовитися від домінуючої на той час теорії трудової вартості, а стати на сторону прихильників теорії ресурсної вартості. Перехід на ринкову систему господарювання поставив на порядок денний вирішення проблеми економічності й ефективності використання не тільки праці (за теорією трудової вартості), а й усіх без винятку ресурсів. Адже споконвіку відомо, що обов'язковою умовою сільськогосподарського виробництва є наявність чотирьох видів ресурсів: землі, основних фондів, оборотних фондів і праці. Переважна частка додаткової вартості, яка створюється всіма названими видами ресурсів, утворена завдяки землі, як головного засобу виробництва (через систему землеробства, фотосинтезу і т.п.). Саме та частина додаткової вартості, яка до цих

пір абсолютизувалась лише як результати праці, є відносною додатковою вартістю. І справа не лише в тому, що за теорією трудової вартості створена додаткова вартість незаслужено приписувалася лише праці, а в тому при розподілі новоствореної вартості вона направлялася в малоефективні, а то й в безплідні за своїм змістом види робіт і діяльності. Можна однозначно сьогодні стверджувати: головна причина кризових явищ пов'язана з обмеженістю економічної теорії. Цьому підтвердженням є також кризи аграрних секторів в усіх без винятку країнах СНД, де аграрні реформи не проводилися. Тому на мій погляд, головним завданням в найближчий час для академічної, галузевої, університетської науки повинна стати концентрація зусиль на доопрацюванні економічної теорії, всіх її складових, у тому числі обліку, аудиту, економічного аналізу з включенням в аграрний капітал усіх його складових згідно з теорією ресурсної вартості. За такої умови найбільш реально будуть відобразитися в системі економічної і облікової роботи витрати товаровиробників на виробництво та одержані доходи. Всі галузі реальної матеріальної сфери будуть поставлені в однакові економічні умови відтворення капіталу, а відтак – і ціноутворення. Інакше кажучи, вітчизняній економічній науці, як і всім органам управління, треба усвідомити, що земля разом з іншими ресурсами є джерелом багатства нації, визначає її основний розвиток.

Аграрною економічною наукою свого часу на основі теорії ресурсної вартості була запропонована концепція здійснення аграрної реформи, яка складається з чотирьох блоків економічних проблем. Завдяки цьому вдалося досягти послідовності і системності в проведенні реформ у сільському господарстві.

Втілюючи в життя проблеми першого блоку реформування економічної платформи аграрної ре-